

HOẠT ĐỘNG DỊCH THUẬT VĂN HỌC NƯỚC NGOÀI Ở CẦN THƠ ĐẦU THẾ KỶ XX

Lê Ngọc Thúy

Ngay từ đầu thế kỷ XX cho tới nhiều thập kỷ sau, hoạt động dịch thuật, phóng tác đã là một việc quen thuộc, gắn bó với sinh hoạt báo chí truyền thông và sinh hoạt văn học trên báo chí Nam bộ và báo chí ở Cần Thơ, cụ thể là báo An Hà (tồn tại ở Cần Thơ từ 1917- 1933, do các nhà văn, nhà báo, nhà đầu tư Cần Thơ chủ trì). Đây là một sự kiện rất có giá trị và có ý nghĩa trong việc tìm hiểu nhận thức, trình độ của người Cần Thơ xưa đối với các nguồn giao lưu Đông Tây trong thời đại mới qua hoạt động dịch thuật. Việc dịch thuật này đã được triển khai bền bỉ và lâu dài trong sinh hoạt văn hóa, văn học ở Cần Thơ từ các qui mô “nhỏ lẻ” như các tin thế giới, thông tin khoa học kỹ thuật... cho tới truyện dân gian, rồi thơ văn, tiểu thuyết có dung lượng dài hơn.

Trên các số báo An Hà đã sưu tầm được, người nghiên cứu đã thu thập được một số tác phẩm dịch thuật và phóng tác văn chương, học thuật, dịch thuật các tin tức, các sự kiện kinh tế, chính trị, khoa học kỹ thuật thế

giới... Chủ yếu các bài dịch được lấy từ 2 nguồn Pháp văn và Hán văn.

Về lực lượng dịch giả, bước đầu có thể xác định được thành phần tham gia có thể là nhà văn như trường hợp Trương Quang Tiên; viên chức như trường hợp dịch giả Kim Đích Vàng; cũng có thể là học sinh như trường hợp Trần Văn Quân Ngọc hoặc là các cộng tác viên như Nhựt Yến, Càng Viêm, Việt Minh Tử...

Thông qua các công trình phóng tác hoặc dịch thuật từ ngắn nhỏ cho đến dài hơi, người ngày nay sẽ có những tiếp cận thú vị với tâm thế văn hóa, câu văn quốc ngữ của người Cần Thơ xưa trong một chặng đường phấn đấu không ngừng để góp phần vào việc hun đúc một bản lĩnh văn hóa Cần Thơ trong thời đại giao lưu và hội nhập từ đầu thế kỷ XX.

Ở quy mô nhỏ, có thể kể ra các bản phỏng dịch thơ, truyện hài hước, truyện cổ dân gian như bài thơ Tình cảnh (Báo An Hà năm 1922) dịch thoát ý bài thơ Isolement của nhà thơ Pháp Lamartine, bản phỏng dịch bài thơ Con đẽ của Florian, Người hàng

heo khôn quỉ, phóng tác chuyện hài trên báo *Semaines* và một vài truyện khác. Về tiểu thuyết có hai tác phẩm phỏng dịch được giới thiệu là *Số phận một vị quan hai*, *Chiếc vòng ngọc thạch*.

Ngoài ra, trong mảng dịch thuật trên *An Hà* báo còn rất phong phú với các bản dịch văn học dân gian phương Tây được đăng từng kỳ trên báo như truyện *Người da gấu* (do Nhật Yến dịch từ *Contes choisis des frères Grimm – Truyện cổ Grimm*, văn học dân gian Đức đầu thế kỷ XIX.), *Chuyện con hoàng dương nhỏ*, do *Quân Ngọc* dịch), *Công chúa đội lột da lừa*. (*Quân Ngọc* dịch)

Ngoài ra còn các dịch phẩm ngắn như *Chuyện hai người đi đường* (dịch của *Florian*), *Truyện giải trí Sự ước đáng tức cười* (truyện dân gian phương Tây). Trên báo hay đăng rải rác một số danh ngôn của những nhà tư tưởng, nhà văn Pháp như *J.J. Rousseau*, *Voltaire*.

Nhìn qua hoạt động dịch văn học phương Tây vừa tiểu thuyết vừa văn học dân gian như trên, có thể thấy rằng tác phẩm được chọn dịch thường là những câu chuyện vừa gay cấn ly kỳ nhưng cũng vừa rất phù hợp với đạo lý Việt Nam như nhận thức về giá trị thật của hạnh phúc gia đình, sự nguy hại và của phi nghĩa không bền, lấy tình nghĩa thay cho oán thù, kết quả tốt của

những người biết sống với chân tình, nhận thức đúng đắn về cuộc sống... Các dịch giả thường khẳng định rất rõ ràng về mục đích dịch thuật của mình trong lời giới thiệu.

Ngoài nét chung về quan niệm chọn tác phẩm dịch, văn phong trong các bản dịch thường đậm đà tính địa phương tiêu biểu của thời kỳ đó, cho dù là dịch tiểu thuyết hay văn học dân gian.

Phóng tác, phỏng dịch là một hình thức tiếp cận ban đầu với những vấn đề cơ bản về tinh thần, tư tưởng của các tác phẩm nước ngoài trước khi đi vào hình thức chi tiết hơn là dịch. Phỏng dịch thích hợp với hoàn cảnh của thời kỳ còn thiếu thốn về thời gian, về các mục tiêu chuyên nghiệp... nhưng lại thích hợp với hoạt động truyền thông đại chúng ở tính ngắn gọn nhưng súc tích đầy đủ. Các tác phẩm phóng tác, phỏng dịch (nhất là văn học phương Tây) rất phổ biến trên *An Hà* báo nói riêng cho thấy cho dù các tác giả chưa đủ thời gian chăm chút về mặt ngôn từ nhưng thường giữ được tinh thần căn bản của tác phẩm. Điều này cho thấy người *Cần Thơ*, người *Nam Kỳ* xưa có một cách tiếp cận riêng của mình đối với các giá trị văn học, văn hóa ngoại lai, là trước hết hãy lấy được cái mình cần nhất khi hoàn cảnh chưa cho phép hoạt động này được chuyên nghiệp hóa như các giai đoạn về sau.